

О. С. Черемська

Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця

**Мовна особистість Олекси Синявського
в історії Харківської філологічної школи 20 – 30 рр. ХХ ст.**

Черемська О. С. Мовна особистість Олекси Синявського в історії Харківської філологічної школи 20 – 30 рр. ХХ ст. Статтю присвячено динамічному процесові формування мовної свідомості видатного українського мовознавця, представника Харківської філологічної школи ХХ ст. Олекси Синявського. Окреслено риси, притаманні вченому як мовній особистості. Проаналізовано зразки публіцистичного та наукового текстів мовознавця; виокремлено характерні для різних мовних стилів і різних періодів діяльності О. Синявського як мовної особистості мовні явища, розгляд яких є актуальним в контексті сучасних проблем правописного нормування.

Ключові слова: Харківська філологічна школа, Олекса Синявський, мовна свідомість, мовна особистість; публіцистичний і науковий тексти; нормування, українська літературна мова.

Черемская О. С. Языковая личность Алексея Синявского в истории Харьковской филологической школы

20 – 30 гг. ХХ ст. Статья посвящена динамическому процессу формирования языкового сознания выдающегося украинского языковеда, представителя Харьковской филологической школы ХХ ст. Алексея Синявского. Определены черты, присущие ученому как языковой личности. Проанализированы образцы публицистического и научного текстов языковеда; выделены характерные для различных языковых стилей и разных периодов деятельности А. Синявского как языковой личности языковые явления, рассмотрение которых является актуальным в контексте современных проблем орфографического нормирования.

Ключевые слова: Харьковская филологическая школа, Алексей Синявский, языковое сознание, языковая личность; публицистический и научный тексты; нормирование, украинский литературный язык.

Cheremska O. The language originality of Oleksa Syniavskyy in the history of the Kharkiv Philological

School in the 1920s and 1930s. The article is devoted to the dynamic process of formation of the language consciousness of the prominent Ukrainian philologist, representative of the twentieth century Kharkiv Philological School. The features of the scholar's language personality are characterized. The examples of the publicist and scientific texts of the philologist are analyzed and the language phenomena typical for different language styles and periods of activity of O. Syniavskyy as language personality are defined. The consideration of these

language phenomena is topical in the context of modern problems of orthography norming the modern literary language.

Key words: the Kharkiv Philological School, Oleksa Syniavskyy, language consciousness, language personality, the publicist and scientific texts, norming of the Ukrainian literary language.

«Єдність будь-якого народу виявляється насамперед
в єдності його літературної мови,
цієї найголовнішої ознаки нації»
Олекса Синявський

У когорті українських мовознавців ХХ ст., які заклали теоретичні основи вивчення й нормування української мови, визначна роль належить представникові Харківської філологічної школи (ХФШ) Олексі Наумовичу Синявському – автору праць з історії української літературної мови, сучасної та історичної фонетики й граматики мови, діалектології, навчальних посібників з української мови. Своїм творчим хистом, мовним чуттям і

потужною активністю учений прислужився до творення мовного стандарту.

Винятковою є роль особистостей у із високою мовною свідомістю у розбудові єдиної літературної мови. «Це українці І. П. Котляревський, Т. Г. Шевченко, Б. Д. Грінченко, І. І. Огієнко, О. Н. Синявський... Своїм величезним талантом, яскравим творчим хистом вони прислужилися до стильового урізноманітнення, піднесення престижу та розширення функціональних меж рідної мови.

Їхня просвітницька, реформаторська діяльність, що зрештою спричинилася до «мовних проривів» нерідко потребувала наполегливості, мужності, здатності не піддаватися тиску обставин, а самим змінювати ці обставини, долаючи в закоріненій масовій мовній свідомості міфи та стереотипи» [14: 18–19].

Два періоди піднесення, два «мовні прориви» в українському мовознавстві, спричинені «справді достойними блискучими постатями», відзначає Ю. Шевельов у нарисі «Портрети українських мовознавців», осмислюючи значення особистості в історії української мови [25:5]. Характерно, що в колі достойних – представники ХФШ двох поколінь. Друга половина XIX ст. ознаменована мовотворчістю О. Потебні, його основоположними теоретичними надбаннями у сфері славістики, психолінгвістики, лексичної семантики, етимології, діалектології, теорії словесності, філософії мови, на початок XX ст., зокрема 20 – 30 рр., припадає діяльність О. Синявського – учня С.Кульбакіна, що, стоячи на міцному теоретичному ґрунті, продовжив потебнянські традиції.

Перед обома мовознавцями були різні завдання, зумовлені різними покликами доби; і саме їхня діяльність започаткувала нові напрями в українському мовознавстві, заклала основу різноаспектних ґрунтовних наукових студій. Якщо для мовознавців ХФШ XIX ст. – Олександра Потебні та його учнів – був характерний науково-теоретичний напрям дослідження мов та історичний аспект аналізу мовних явищ, то харківські мовознавці XX ст.: В. Ганцов, О. Курило, Є. Тимченко, М. Сулима, О. Синявський, активізували дослідження у практичній площині, зосередивши їх навколо проблем української мови та творення літературного стандарту.

Варто зауважити, що портрет О. Синявського як яскравої особистості на тлі революційної та пореволюційної доби постає у наукових розвідках А. Грищенка [6] та Ю. Шевельова [24]. Цінні спогади про різні періоди життя мовознавця залишили Д. Соловей [20] і Г. Синявська [15]. Багатогранна наукова й науково-педагогічна діяльність ученого ґрунтовно проаналізована в українському мовознавстві та діаспорі: М. Булахов [3], В. Винник [4], А. Грищенко [5, 7], М. Жовтобрюх [9], В. Калашник [11], І. Огієнко [10], В. Чапленко [22], Ю. Шевельов [23] й актуалізована сьогодні в численних наукових розвідках О. Арцешашевої [1], Т. Мельник [12], Л. Пени [13] та ін.

Мета цієї розвідки полягає в дослідженні динаміки формування мовної свідомості О. Синявського як громадського діяча і науковця, представника ХФШ 20–30 рр. XX ст., а також у з'ясуванні характерних рис, притаманних ученому як мовній особистості з високим рівнем мовної свідомості. Матеріалом вивчення й аналізу стали

висловлювання про О. Синявського, окремі зразки публіцистичного та наукового текстів мовознавця. Актуальність дослідження зумовлена посиленою увагою сучасного українського мовознавства до проблем історії української мови 20 – 30 рр., зокрема процесу нормування СУЛМ [див.:1, 12, 13], а також антропоцентричним підходом до опису мовних явищ [див.: 8, 14].

О. Синявського вважають однією із найяскравіших постатей ХФШ першої третини XX ст. Вагоме значення вченого в історії українського мовознавства відзначають дослідники його наукового доробку А. Грищенко, М. Жовтобрюх, В. Чапленко, Ю. Шевельов, водночас акцентуючи увагу на домінуючих рисах мовної свідомості вченого: «Серед тих, хто все своє свідоме життя присвятив науковому вивченню української мови почесне місце належить Олексі Наумовичу Синявському» [9:18]; «О. Н. Синявський належить, безперечно, до най-визначніших постатей в історії українського пореволюційного мовознавства як мовознавець-теоретик, автор праць із сучасної української літературної мови (власне сучасної йому мови), історії мови, фонетики і фонології, діалектології, навчальних посібників з української мови, професор вищих навчальних закладів і, нарешті, головна рушійна сила у створенні правопису 1928 р.» [6: 37]; «Олекса Синявський був один із найдіяльніших дослідників та нормалізаторів української літературної мови 20-их років» [22:425]; «Третім прийшов Синявський, науковець і професор університету, що вніс у проблеми нормалізації глибоке знання, науковий досвід і методу, не тільки відчуття тенденцій, а і розуміння їх» [24:15–16].

Мовна свідомість О. Синявського формувалася на межі XIX–XX ст. у живомовному середовищі південно-східного наріччя (народився 1887 р. у с. Андріївка Бердянського повіту Херсонської губернії). Про себе О. Синявський повідомляє, що вимовою він «типовий репрезентант українських говорів; народився в селі на Таврії, з двох років віку жив у хуторі та в селі на Запоріжжі до 18 років і понад 15 років у Харкові» [цит. за 6: 37 – 38].

Стислі біографічні відомості, що їх подав учений до Історико-філологічного відділу УАН, свідчать, що він неустанно йшов до своєї мети й українську мову як засіб самовираження й об'єкт постійного студіювання обрав цілком усвідомлено: «1909 року вступив у Харківський університет на фізико-математичний факультет, та через рік подався на історико-філологічний, де й був до початку 1914 р. У цьому році, коли мав вже закінчувати університет, у зв'язку з Шевченківським святом був заарештований, ув'язнений й висланий з Харкова під догляд поліції на 2 роки. Відбувши заслання, повернувся до Харкова навесні 1916 року і тоді ж екстернував і одержав диплом 1 ст. 3 травня 1917 р. з пропозиції

проф. С. М. Кульбакина був залишений при університеті на 2 роки без стипендії. Залишений був при кафедрі слов'янської філології на підставі (недрукованих) праць: «Описание говора с. Покровського (на Катеринославщині), за котру університетом присуджено срібну медаль, та реферат в семінарії по словянській філології» Судьба звуків о і е в украинском языке» [цит. за 6: 38].

Умови, у яких формувалася національно-мовна свідомість О. Синявського, яскраво змальовує його університетський товариш Д. Соловей: «Ні, в Харківському університеті не було спокою... Там клекотіло, наче в казані... Нова обставина ще дужче посилює студентське хвилювання. В літому стало відомо, що російські урядові чиновники заборонили громадське святкування столітнього ювілею з дня народження Шевченка... Свідомі студенти-українці, об'єднані в Харківській Українській Студентській Громаді, – а таких було, може, сотня чи більше, – зразу ж відгукнулися на заборону... Якось так вийшло, що в центрі керівної групи, яка мала провести організацію демонстрації, опинився я й Олекса Синявський, пізніше – професор-мовознавець, що загинув десь під час «жовщини» 1937–39 рр., в катівнях НКВД, чи на засланні. На нас двох і лягла вся вага підготовки демонстрації» [20: 9]. Звичайно, не випадковість поставила в центрі важливих суспільних подій О. Синявського, а усвідомлення необхідності національно-визвольної діяльності: «...ми мали різні соціально-політичні переконання, які виходили з різних світоглядних основ. Проте обидва ми – і він, і я – були синами свого народу, обом нам боліли його кривди й нещастя, обидва ми мріяли про його звільнення з колоніального московського рабства, обидва хотіли віддати свої сили на служіння йому, на його розвиток, – тому дружні стосунки між нами не порушилися ніколи [20: 48].

Як стверджує Г. Синявська, «Батько ніколи не належав до політичних партій, але займав активну громадянську позицію. Передовий інтелігент свого часу за світоглядом він був справжнім народником, виступав проти царського режиму та «распутінщини», вважав, що російська монархія докотилася вже до крайньої межі» [15:91]. «Громадське для нього завжди було вищим за особисте» [15: 93]. Вона відзначає також надзвичайну працьовитість батька: «Добре пам'ятаю, що він працював удома до самозабуття!» [15:93]. Підтвердженням цього є й різнобічна діяльність О. Синявського після повернення з місця заслання – Полтави: з осені 1917 р. був і управителем, й учителем першої на Слобожанщині української гімназії, і комісаром при Харківській Шкільній Окрузі, і Головою комісаріату по справах Харківської шкільної округи, і співробітником українських часописів Харкова «Рідне Слово»,

«Нова Громада», редагував українські підручники у видавництві «Союз».

Активна політично усвідомлена позиція, пов'язана з українським національно-визвольним рухом – ще одна риса мовної особистості О. Синявського. Як член ліберально-демократичної партії УПСФ (Української партії соціалістів-федералістів) він був обраний одним із делегатів до Центральної

Ради від Харківського громади [2: 220 – 222]. М. А. Плевако та О. Н. Синявський 8 березня 1917 р. були обрані до загальноміського Українського організаційного комітету, крім того, О. Н. Синявський на початку квітня брав участь у роботі Всеукраїнського національного конгресу в Києві, де був обраний до складу Центральної Ради від Харкова. [21: 279].

На конгресі він виступив із програмною промовою «Політичні завдання українського народу (Доклад виголошений на з'їзді 17 квітня)». Текст промови, опублікований у газеті «Рідне слово» (квітень – 1917 – Ч. 6 – 7), відображає характерні риси Синявського-публіциста, і є зразком публіцистичного стилю української мови періоду становлення її літературного стандарту. Що ж до мовних особливостей тексту, увагу привертає багатство засобів мовної експресії: активно вживані епітети, порівняння, прийоми метафоризації й антитези; використання емоційно-експресивних засобів розмовного мовлення; активне вживання займенників, що актуалізують суб'єкт дії, конкретизують об'єкт діяльності: «Великі часи переживаємо ми. Нечувана війна, ще більш нечувана революція ставить перед нами такі задачі, яких не знали батьки і діди наші. І війна і революція поставили нас наче на екзамени та й ждуть, як то справимось ми з тими задачами. За старого режиму усе більш робило за нас правительство, а наше діло було платити податі, давати салдат та молитись за кого прикажуть, – що ж до миру, війни, державного ладу, землі, школи – то се було діло тільки правительства і нікому іншому не вільно було втручатись у ці справи. Та нема вже того огидного ладу, нема вже нічого вищого за сам народ та його волю. Тепер вже не царі із своїми генералами писатимуть історію нашу, тепер ми сами писатимемо її, бо в наших руках наша доля... [19]. Задля увиразнення образу автор використовує метонімію: Влада була у руках безпардонної деспотії, революція знесла ту деспотію і передала владу до рук буржуазії з тим, щоб вона скликала Установчі Збори і передала всю владу самому народові [19].

Риторичний синтаксис з елементами повторів, градації актуалізує гостроту мовної проблеми, що є для О. Синявського важливішою за соціальні питання: Справді: чи в інтересах московського учителя заводити у нас нашу українську школу? Чи в інтересах чиновника визнати нашу мову взагалі мовою нашого краю? Чи в інтересах московського

народу признати, що ми є хазяїни наших багатств Донецького поріччя і наших степів? Чи буде той найсильніший народ стояти за такі закони, щоб нечислені багатства землі нашої найсправедливіш і найрівніш ділили ся проміж нашим народом? Активне вживання суспільно-політичної лексики відображає виклики доби: «Політична і національна воля є притвор до храму соціальної рівності і увійти у той храм можна тільки через національну і політичну волю. Якіж конкретні національно-політичні завдання?.. Федеральна демократична Республіка і Автономія України – от сі великі слова, на котрих зійшлися усі від соціал-демократів до попів» [19].. Уміло використано фразеологізми: перейти до рук народу, втручатись у справи, стоїть питання (задача, завдання), стоїть на обороні, стали в обороні, мати власть, хліб насущний, подати голос, всі як один чоловік стали в обороні; аби шия була, а ярмо знайдеться.

Правописні особливості тексту, що частково відбивають характерні під ту пору риси південно-східних говорів, свідчать про домінування фонетичного принципу в правописі у революційний період. Це, зокрема, такі явища: м'якість приголосного [р'] у кінці складу: (царь, Харківщини); и замість і на початку слова (іншому); закінчення –и в родовому відмінку однини іменників третьої відміни та в називному відмінку множини займенників: (рівності, користи, сами); закінчення -а в родовому відмінку ім. чол. роду одн. другої відміни: (народа); ть замість ти у дієсловах неозначеної форми (перецінювать), часте вживання русизмів: (правительство, власть, іменно, прикажуть, есть, хазяїни, об'являє, щитати себе), семантичних кальок (задачі замість завдання), другий замість інший), рідковживані в СУЛМ слова, напр. Національне поневолення було, й буде причинком до війни, бо панування одного народу над другим є насильством. Варто зауважити, що окремі лексичні засоби використано, ймовірно, з метою стилізації: доповідач звертається до народу мовою народу.

Все ж спостереження над характерними мовними явищами, відмінними від сучасних правописних, лексичних, граматичних норм, дає змогу засвідчити невірнорманість мови. Характерні правописні відмінності: справить ся, доводить ся, живеть ся; знайдуть ся, з'ужити, скільки угодно, то-б то, тоб-то, роскидали, тії Держави, сіей задачі, по-свому, не завжде, кожного; повертає увагу відмінний від сучасного правопис іншомовних слів: соціальні, територія, Європи, сойм, парламенту, венгри; граматичні явища: воюючих народів, соціальне урівнення, розрішення задачі, вугля; незалежности, на першу чергу.

Усвідомлення складної мовної ситуації змушує вченого до здійснення рішучих кроків. Свідченням цього є клопотання, надіслане до історико-філологічного відділу («Записка про складання

мапи фонетичних явищ української мови» (1 липня 1919 р.)), у якому акцентовано увагу на першочерговому завданні новоствореної Академії наук: «З заснуванням Української Академії Наук систематичне вивчення української мови й усталення правопису літературної мови стали в числі найперших завдань Академії. Комісія живої мови вже провадить досить широку працю по збиранню матеріалів до словника живої мови, у найближчому часі мають приступити до праці і положити основу вже не випадковому й хисткому, а методичному й постійному студіюванню української мови Комісії діалектологічного та історичного словника» [цит. за 6:40]. У наведеному уривку можемо спостерегти лише окремі, відмінні від сучасних, правописні та граматичні явища: стали в числі найперших, працю по збиранню матеріалів, положити основу.

Характерні риси мовної особистості О. Снявського, ученого-аналітика, проступають у працях з історії української літературної мови: «Мова творів Гр. Сковороди», (1924), «Дещо про Шевченкову мову» (1925); «З верховин нової літературної української мови» – про мову І. П. Котляревського (1929); «Елементи Шевченкової мови, їх походження і значення» (1931) та ін. Завдання науки, як

уважав О. Снявський, полягає в тому, щоб у кожному окремому обмеженому «шматкові» української літературної мови (напр., в окремого письменника) точніше визначити ту лінію, себто точніше виявити його мовні складники, їх походження й місце в літературній мові взагалі, бо в пізнанні минулого можемо здобути більше певності й на наше сьогочасне [17:8]. Саме цього вимагали потреби розбудови й уніфікації літературної мови, удосконалення її літературних норм, що спонукало О. Снявського звернутися до вивчення Шевченкової мови.

Серед поширених способів викладу інформації в науковому тексті О. Снявський віддає перевагу роздуму, опису й узагальненню. Саме роздум дає змогу авторові акцентувати увагу на основній проблемі, що мотивує дослідження Шевченкової мови – з'ясування шляху розвитку української літературної мови. Засобами вираження думки є складні синтаксичні конструкції, зі вставними словами й реченнями, підсилені розмовними вкрапленнями й риторичним обрамленням: «Справді бо, за ким і кудю іти в справах літературної мови? Безоглядно культивувати мову селянську, як намагаються деякі, але ж яку саме, якої місцевості? Кувати всілякі «дивогляди», щоб тільки не було схожості з російською мовою? Викидати з тієї ж підстави й з такою ж безоглядністю питомі свої споконвічні слова й словосполучення? Чи навпаки з покірністю, мовляв, «іти за життям», не перебираючи хапати з живої мови на Україні все, «що за водою пливе» (а, до речі, й себе не натруджуючи старанним

вивченням мови)? Певна річ, крім цих крайніх і подекуди супротивних тенденцій можлива й якась нібито середня лінія до деякої міри примирна і мабуть неупереджена в справах мови людина вже а рїгої згодиться, що правдивий курс літературної мови й має бути спрямований нею, бо й фактично так воно і єсть. [17:8]; опис, як правило, завершується узагальненням: «У мові Шевченкових творів, як побачимо далі, навіть є деякі прослідки наче північних староукраїнських говорів, правда, в такій малій пропорції, що вони майже не помітні на тлі його новоукраїнської говірки чистого типу без вузьких провінціалізмів. Отже, характеристика народної мови в Шевченка в дуже великій мірі буде й характеристикою сьогочасної літературної мови» [17:11].

Для наукового тексту О. Синявського, що зберігає риси індивідуальності мовця, характерна глибока обґрунтованість наукових фактів, чітка аргументованість, неприхована емоційність, підсилена метафоричними вкрапленнями, рідковживаними в науковому стилі сучасної української літературної мови словами й словосолуками: «Наша бо літературна мова, як власне й кожнісінька жива мова, не стоїть закам'яніла, а все формується, збагачується на щось нове, позбувається іншого тощо. Та тільки наша мова через специфічні назверхні обставини досі розвивалася (а почасти ще й тепер) нерівно, якомсь поривно, зигзагами. Зигзаги ці іноді аж надто великі на таку загальнонаціональну річ, як літературна мова, що повинна б, здається, тексти спокійніше, рівніше, наче велика ріка супроти своїх допливів, прирчків, поторків. Та в тім то й річ, що не тільки аж до великої революції нашої, а почасти навіть і пізніше, в розвитку літературної української мови помітне особисте персональне втручання далеко більше, ніж то буває з сталішими літературними мовами [17: 7]. «Взагалі нова українська літературна мова зародилася, зміцніла й виросла на ґрунті новоукраїнських говорів...» [17:10]; «народня стихія в Шевченковій мові» [17: 8] та ін.

Увагу привертають відмінні від сучасних правописні явища, що були введені в мовну практику О. Синявським і внормовані Правописом 1928 р.: народньої, східнього, західнього, діактнологічний, матеріялів, спеціальний, значіння; морфологічні: аналіза, метода; схожости, місцевости; лексичні явища: завсіди, (ці елементи виступають) нерівно (у значенні неоднаково), безоглядно, єсть, супроти (у значенні на відміну), прослідок (слід); термінологічні одиниці (лінгвістична термінологія 20-30х рр. мала тенденцію до творення на власнемовному ґрунті): іменники ніякого роду (середнього роду), приростки, наростки, лексикальний матеріял, назовний відмінок, додаток прикметниковий (означення), сьогочасна літературна мова; синтаксичні явища: завдання науки полягає на тім.

Упродовж роботи в Українській Академії Наук О. Синявський здійснює величезну діалектологічну роботу з метою виявлення характерних рис української мови і як редактор остаточного варіанту «Українського правопису», ухваленого на Правописній конференції у Харкові 1927 р. Згодом укладає «Найголовніші правила української мови (За новим правописом)» (1929). З метою культивування культури української мови серед найширшого загалу вчений аналізує причини складної мовної ситуації: «Звичайно, тепер, на 12 р. революції на Україні майже німає, людини інтелігентної професії без певного обізнання з українською мовою, та пересічний рівень того обізнання взагалі недостатній, і, треба признатися, не завсіди недостатній він тільки з причин суб'єктивних. Причини об'єктивні, оте саме мовне оточення і по сей час іще не абияк перешкоджає засвоїти чистої й поправної літературної української мови. Досить указати на такі непоправні часто написи на вівісках, штампях, блянках тощо, що так дезорганізують мову людей і спантеличують їх. Та й сам правопис донедавна був не зовсім впорядкований і зовсім анархічний у практиці, і тільки власне тепер, по виході «Українського правопису» Державної Комісії, ця сторона мови цілком унормована» [16:7].

Важливими й сьогодні залишаються сформульовані О. Синявським основні рекомендації щодо оволодіння мовою й плекання мовної культури: «Ніде ніхто й ніколи не може вивчитися якоїсь мови практично в таких розмірах, як це потрібно для щоденного вжитку людині інтелігентної професії, без належного мовного оточення. Хоч мовне оточення й не одинока умова такого вивчення, та без нього годі й думати за більш-менш серйозне засвоєння мови. Щоденне читання часописів, книг, розмова, письмо, вуличні написи, плякати, афіші, театр – ось та нормальна мовна атмосфера, де може нормально організовуватися мова окремої людини» [16:7].

Усе це стало підґрунтям роботи над усталенням норм літературної мови, і головна роль у цьому належить О. Синявському. Він уперше опрацював норми української орфоєпії, морфологічні норми [18]. І хоч у 30-ті роки цю працю було названо націоналістичною, шкідливою, однак те, що запровадив О. Синявський, лишилося, хоч і без імені творця, і живе в самому характері сучасної української літературної мови, дотепер зберігаючи свою актуальність: «Це, може, найкращий доказ її тверезости, життездатности й науковости. Бо вона справді була побудована на широкій аналізі, на тверезому оцінюванні, на синтезі. В її основі лежало не механічне відштовхування від чогось неприємного..., а самостійна, суверенна, власна традиція й тенденція розвитку української мови, зокрема літературної мови» [23 :15].

Цінність і важливість лінгвістичного осмислення наукового доробку О. Синявського з

погляду антропоцентричного підходу полягають у тому, що він дає змогу з'ясувати, дослідивши взаємозв'язки суспільство – особистість – мова, значення особистості з високою мовною свідомістю в історії мови, а також виявити, які він (цей доробок) зберігає самобутні риси української

мови, характерні мовні ознаки періоду становлення її норм (адже мова не може розвиватися поза особистістю), як демонструє сам процес мовного нормування, очищення її від окремих застарілих мовних явищ, яких варто уникати і в сучасній мовленнєвій практиці.

Література

1. Арцешашева О. В. Дієслівні граматичні категорії в концепції О. Н. Синявського // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации» – 2012. – Т.25 (64). – № 1. Часть 2. – С. 334 – 338.
2. Бондар Н.О. Діяльність українських політичних партій в роки революції та громадянської війни (1917–1921 рр.): дис... канд. іст. наук : 07.00.01 / Н. О. Бондар; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2008. – 245 с.
3. Булахов М. Г. Восточнославянские языковеды: Библиографический словарь / М. Г. Булахов. – Т. 3. – Минск, 1978. – С. 196–198.
4. Винник В. О. В авангарді українського радянського мовознавства / О. В. Винник // Мовознавство. – 1982. – № 2.
5. Грищенко А. П. Пам'яті видатного мовознавця // Мовознавство. – 1967. – № 6. – С. 23– 29.
6. Грищенко А. П. Люди і долі (Штрихи до портрета Олексі Синівського) / А. П. Грищенко // Рідний край. Науково-публіцистичний, художньо-літературний альманах. – Ч. 1. – 2005. – С. 37 – 65.
7. Грищенко А. П. О. Н. Синявський: місце в історії українського мовознавства / А. П. Грищенко // Українська мова. – 2005. – № 4. – С. 22–62.
8. Єрмоленко С. Я. Національна свідомість і виховання української мовної особистості Нариси з української словесності (стилістика та культура мови) / С. Я. Єрмоленко, Інститут української мови НАН України, інш. ; Відп. ред. Л. О. Пустошвіт. – Київ : Довіра, 1999. – С. 343 – 352.
9. Жовтобрюх М. Визначний дослідник української мови (до 80-річчя з дня народження О. Н. Синявського) / М. Жовтобрюх // Українська мова і література в школі. – 1967. – № 12. – С. 18 – 25.
10. Історія української літературної мови / І. Огієнко / упоряд., авт. іст.-біогр. нарисів та прим. М. Тимошик. – К. : Либідь, 1995. – 296 с.
11. Калашник В. С. Науково-педагогічна діяльність Олексі Синявського в оцінці Юрія Шевельова / В. С. Калашник. – Режим доступу до статті: http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/1958/1/Kalashnyk_Naukovo-pedahohichna_diiainist.pdf
12. Мельник Т. Лінгвістичні праці О. Синявського в історії стандартизації лексичного та граматичного рівнів мовної системи / Т. Мельник. – Режим доступу до статті: http://nauka.uagate.com/wpcontent/uploads/2013/11/%D0%9C%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%9Celnuk_2013_11_26_12_11_37_973.pdf
13. Пена Л. І. Олексі Синявський про словотвір /Л. І. Пена. – Режим доступу до статті: <http://litmisto.org.ua/?p=25884>
14. Селігей П. О. Мовна свідомість : структура, типологія, виховання / П. О. Селігей / НАН України. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2012. – 118 с
15. Синявська Г. О. Червоне колесо прокотилося по нашій родині з усією міццю / Г. О. Синявська // Українська мова. – 2006. – № 1. – С. 90–98.
16. Синявський О. Найголовніші правила української мови (За новим правописом) / О. Синявський. – Х. : Держвидав України, 1929. – 62 с.
17. Синявський О. Елементи Шевченкової мови, їх походження й значіння / О. Синявський // Культура українського слова. – Збірник № 1. – 1931. – С. 7–51.
18. Синявський О. Норми української літературної мови / О. Синявський: [Електронний ресурс] – Львів, 1941. – 363 с. – Режим доступу до книги : <http://pravopys.vlada.kiev.ua/index.php?id=249>.
19. Синявський О. Політичні завдання українського народу (Доклад виголошений на з'їзді 17 квітня) / О. Синявський // Рідне слово. – 1917. – Ч. 6 – 7.
20. Соловей Д. Розгром Полтави. Спогади з часів визвольних змагань українського народу. 1914–1921. / Соловей Д. – Полтава: Криниця, 1994. – 207 с.
21. Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна за 200 років / В. С. Бакіров, В. Н. Духонельников, В. П. Зайцев та ін.: Худож. Оформлення І. В. Осипов. – Харків: Фоліо. – 2004. – 750 с.
22. Чапленко В. Історія нової української літературної мови /В. Чапленко – Нью-Йорк : Fremdsprachendruckerei, 1970. – 448 с.
23. Шевельов Ю. Покоління двадцятих років в українському мовознавстві / Ю. Шевельов // Слово. – 1993. – №6 (73). – С. 6.
24. Шевельов Ю. Портрети українських мовознавців / Ю. Шевельов. – К.: Вид. Дім «Києво-Могилянська академія», 2002. – 132 с.
25. Шерех Ю. Всеволод Ганцов. Олена Курило / Ю. Шерех. – Вінніпег : Trident Press Limited, 1954. – 77 с.